

Tvrdě/Měkce jako obraz naší současnosti – Divadlo

Podobně jako se v přírodě proplétají či doplňují protichůdné energie jin a jang, setkávají se ve dvou společně uváděných divadelních hrách současných autorů Martina Františáka a Davida Drábka syrovost až krutost s něhou a hravostí. Projekt výstižně nazvaný Tvrdě/Měkce, jenž je od letošního jara uváděn v ostravském Divadle Petra Bezruče v režii Jana Friče, se tak stává výbornou příležitostí promýšlet obě modality hojně se vyskytující v každodenním životě.

Karla Drama Martina Františáka, které je uváděno jako první, diváka zavádí někam na Valašsko, na místo s krachující sklárnou, na místo, kde je neustále přítomen chlad a kde občas někdo umrzne. Na pódiu se rodí skromný příběh, jenž postupně odkrývá v celé své složitosti a „tvrdosti“ životní osudy lidí a jejich rozbolavělé duše. Františák se představuje jako empatický pozorovatel, který se nebojí (a jde mu to) propojit své až lyrické vidění světa s drsnými reáliemi, v nichž se chlastá tvrdý alkohol, sem tam se někdo pohádá a kde jen málokdo oplývá hmotnými statky. Chce se napsat, že se hraje, z pohledu v křesle pohodlně usazeného divadelního diváka, především o lidech bez valnější perspektivy (v továrně pracují jen v noci, přesto jim hrozí propuštění, ženy, aby to vydržely, musí být tvrdé a možná také proto se oslovují maskulinním výrazem „hoši“, svou situaci ovšem změnit neumí). Drama Karla se tak stává pozoruhodnou sociální (až sociologizující) „výzkumnou“ sondou. Františák nepřímou hovoří o prekarizaci práce na pracovním trhu či o společnosti sociální nesouměřitelnosti (scéna, kdy majitel sklárny oznamuje, že fabrika končí a on nebude k zastížení, jelikož se stěhuje na Měsíc). Nápaditě je představena také selhávající politická reprezentace (ministr Drápela, který se vyjadřuje pomocí jakési absurdní říkanky, v níž se vazba na realitu spíše vytrácí).

Andrea Pokud bychom se shodli, že drama Karla představuje princip „tvrdosti“ nejen jako něco tíživého, bolestného a syrového, ale také ve smyslu opravdovosti, reálnosti, tedy ve smyslu něčeho, s čím můžeme mít přímou zkušenost, třeba, když si dáme někde na Valašsku s místními pivo, nebo na co si lze sáhnout a co tedy nelze tak jednoduše (virtuálně) přemísťovat, pak Drápkova Andrea (která se hraje po přestávce) připomíná spíše tekutost. Mám na mysli měkký tekutý svět médií, kých, popkultury a taky oněch lidí, kteří se kliknutím jednoho tlačítka přestěhují třeba na Měsíc. Andrea je jméno bývalé televizní „rosničky“, kterou bavívalo rozplývat se v médiích, být součástí světa showbusinessu. Divák ji ale zastihne v poněkud jiné situaci. Hrouť se, je osamělá, ztrácí se... Přesto je oproti „tvrdé“ první části vše uhlazenější, hravější, stylizovanější až kouzelné. Jakoby si Drábek chtěl udělat srandu taky ze smrti, obelstít ji, vymazat. To se ovšem nedaří a Andrea umírá.

Měkké v tvrdém/Tvrde v měkkém Tak jako se jin a jang vzájemně prostupuje, taky tvrdost a měkkost se v celé inscenaci prolíná. „Tvrdí“ hrdinové z prvního dramatu jsou také něžní, mají sny a umí být vtipní. Naopak, svět napěchovaný „měkkostí“, svět, na který odkazují plyšové papuče a bez tvaré sedačky, navštíví ta nejtvrďší realita – těžká nemoc a smrt. K zvýraznění tohoto prolínání použili divadelníci (v čele s režisérem Janem Fričem) řady citací a hlavně odlehčující humor. Balancovalo se na hraně vážnosti a nevážnosti (např. popmetalový song od Tublatanky sloužil jako podkres pro jakousi sebezničující opileckou extázi, „sanitková“ píseň Můj čas zazněla zas v situaci zdravotního kolapsu hlavní hrdinky). Také hudba vhodně doplňovala nálady a celkové vyznění (tvrdý Judast Priest / měkký Smetana s tekoucí Vltavou).

Standardně dobrý byl samozřejmě i celý herecký soubor, který se výborně popasoval také s několika drobnými genderovými hrátkami (již zmíněný „hoši“, skvělý Jan Vápeník v roli muže, který hledá spíše tradičně ženskou práci služky a ze kterého číší obrovská něha, jež bývá interpretována spíše jako feminní kvalita nebo třeba surreální postava lžičky Dušana Urbana).

Ale abych jen nechválil. Některé vtípky mi zaváněly samoučelností, zvláště když se opakovaly a byly nadužívány (přílišné citace z tuzemských popsongů). Přesto, že Karla na mě působila trochu roztříštěně, jako takový pelmel nálad, oslovila mě silněji než Drábkova Andrea. Možná to byl i záměr – vytvořit hrubě otesaný tvar, ke kterému si divák musí trochu složitěji (tvrději?) hledat cestu. Popřestávková podívaná byla o poznání uhlazenější, dobře vysoustružená, bez zádrhelů a komplikací (i když třeba oživlé karty mi připadaly jako zbytečný motiv).

..... Tekutost a měkkost mi evokují nadýchanou lahodnou šlehačku, která se může velmi rychle rozplynout. Naštěstí se ale podařilo režisérovi i hercům ji v celé inscenaci dobře nadávkovat – umně nastříkat na pevněji držící chutný koláč. Výsledek byl pak ve svém celku příjemně osvěžující, všechny chutě se uspokojivě proluly.

Autor: Jan Havlena - Blog Jana Há / 21.11.2010, 20:08:00 / http://jan_havlena.bloguje.cz/871430-tvrde-mekce-jako-obraz-nasi-soucasnosti.php

Tvrdá Karla, měkká Andrea

Pod autorským projektem s názvem Tvrdě/Měkce, který Divadlo Petra Bezruče uvedlo v květnu, jsou zahrnuty dva texty současných českých dramatiků Martina Františáka a Davida Drábka. Jedná se o samostatné, přesto navzájem korespondující aktovky, v jejichž popředí stojí ženská hrdinka; Františákova hra s názvem Karla má ilustrovat oblast „tvrdomosti“, zatímco variace na Drábkovo rozhlasové drama Vykřičené domy, nyní uvedená pod titulem Andrea umělecky ztvárňuje téma „měkkosti“.

Oba dva autoři jsou známí svou vyhraněnou a na první pohled rozlišitelnou poetikou. Františák je proslulý svou schopností zachytit rázovitý valašský kraj a uměním zobecnit tamější specifika v mezilidských vztazích v širší platnost; Drábek zase svérázným humorem pracujícím s konvencemi masové zábavy a populární kultury. Přestože ke svým dramatickým vrcholům mají tentokrát oba autoři daleko, svá specifika nezapřeli.

Protagonistkou prvního kusu je živelná dívka Draha, bývalá dělnice ze sklárny, která se ustavičně pokouší přiblížit svému dítěti – na scéně nepřítomnému, pouze zmiňovanému jako Karla či Karlička. To je majetnický uzurpován zámožným otcem, majitelem sklárny Reichmanem, který dávno zapomněl na svůj prchavý román (v němž se velkolepě nechal oslovovat jako Modrý jelen) a nechce se k Draze znát. Zoufalá Draha se nemůže spokojit s jedním telefonátem Karličce denně a má potřebu se lidem mstít. Hrozí, že podpálí benzínovou stanici svého strýce Fügnera (Dušan Urban), v jehož stísněných prostorách se celé drama odehrává.

Interiér prodejny čerpací stanice je scénou Nikoly Tempíra evokován minimálně: stává se jí obdélníkový praktikábl vysunutý před rampu jeviště, v jehož rozích jsou vztýčeny tyče dokreslující ho v pomyslný kvádr. Do tohoto spoře vybaveného prostoru (lednička, stůl, tři kanystry s destilovanou vodou, pár reklamních vlaječek a paroží) se vstupuje mohutnými zadními dveřmi. Jediným a o to kontrastnějším protipólem domácího prostředí, v němž se na panáka Fügnerovky pravidelně schází osazenstvo místní sklářské továrny, je chladné, ba mrazivé podnebí světa venku za dveřmi. Ten se rozprostírá po celém dlouhém pásu forby před staženou oponou, přičemž povrch je pokryt drobnými kousky polystyrenového materiálu, který při smyku odlétává od bot jako led od bruslí.

Spíše nenápadné vizuální pojetí bezděčně upřednostňuje stránku hereckou. Jako by se tímto přístupem a la low-fidelity tvůrci vymezovali vůči všeobecně vládajícímu trendu akcentace výtvarné složky jevištního díla. Stojí za to hovořit zejména o Draze Terezy Vilišové: v jejím pojetí je hrdinka velmi nešťastnou a současně energickou ženou, která je na první pohled odlišná od ostatních hochů, jak se v ošlehaném podhůří trpícím nedostatkem mužů navzájem oslovují sklářské dělnice – černě oděná, kolem pasu ledvinku, v níž nosí zbraň, dívá se jako dravec zespodu. Jak zjistíme, je schopná porvat se i se statným mužem, na druhou stranu často balancuje nad propastí – nakračuje do prázdna pod jevištěm.

Druhým propracovanějším charakterem dramatu je Fügner v podání Dušana Urbana; je to věcný muž, který si ovšem také nese výrazné poznamenání minulostí – v opilosti přeslechl úpěnlivé volání své ženy, která umrzla před prahem vlastního domu. Vyjadřuje se úsečně až uštěpačně, evidentně v sobě něco dusí. V metaforicky ztvárněné pasáži, kdy na něj dívá Draha dotírá mrazem – obsypává ho bílými polystyrenovými hrudkami – možná také pod tíhou svědomí klesá roztřesen k zemi. Ostatní aktéři nepřesahují na malé ploše rozměr nastínění určitého typu, vystačující si s jeho zesměšněním – in concreto vidíme jednoduché, vulgární a velmi upovídáné dělnice (Zdena Przebíndová, Marcela Čapková) včetně jejich temperamentní slovenské modifikace (Markéta Haroková), ze záznamu hovořícího suchopárného ministra (Jan Vlas) a kariéristického kravaťáka Reichmana, který se dostavuje s motorkářskou přilbou na

hlavě. Představitel posledně jmenovaného Lukáš Melník pravděpodobně na režisérský pokyn než z vlastní vůle místy karikuje svou postavu až k neuvěření.

Jestliže některé režijní nápady Jana Friče výborně korespondují se snově lyrickou Františákovou výpovědí (skluzu se sprškami ledu, nápaditá přetahovaná o telefonní přístroj, Dražino lapání světelného paprsku), jiné ji spíše podřívají (nekvalitní projekce nudné politikovy promluvy, „rockující“ Slovenka Marienka). Mnohoznačný bílý rys, který je ve hře několikrát zmíněn, se v symbolické zkratce – naznačením bílých vousů na tváři – ztělesněn ve Fügnerovi objevuje v závěru.

Zatímco první půle představení je charakteristická spíše náznaky, druhá část představení začíná polopatě jako nejlacinější ze zájezdových crazy-komedií: obtloustlý a moravsky žvatlající prostáček Jiří (Jan Vápeník) se vtírá do nabízené pozice služky v domácnosti dobře situované dámy (Markéta Haroková). Bohorovně tvrdí, že je vlastně taky ženská, čímž tedy myslí, že umí vařit, prát, žehlit a že čte ženské časopisy. Zatím pouze prvoplánově vtípná vstupní scéna se naštěstí brzo začne shazovat a ironizovat, alespoň tím, že autor skrytý za distingovaného vypravěče (Lukáš Melník) svou pokleslost sám přizná.

Vzápětí chápeme, že máme co do činění nikoli s komedií, ale – jak je Drábkovým zvykem – s parodií. Ad absurdum se zesměšňují zejména (beztak směšné) příběhy lidí ze světa šoubyznysu: hlavní hrdinka Andrea je bývalou rosničkou, která se po nazpívání svého prvního popového alba stává skokankou roku. Do jejího světa se vlamuje bodrý Jura, který sice nerozumí vymoženostem luxusního sídla celebrity, ovšem s leccím si – po svém – poradí. Humorné situace se oproti prvnímu kusu odehrávají v nápadně pozměněných kulisách s dominujícím kosočtvercovým zrcadlem a dlouhým bazénovým žebříkem po stranách.

Hře je uměle dodávána jakási vážnost tím, že hlavní hrdinka trpí nevyléčitelnou nemocí, které nakonec podlehne, jak se dovídáme ze závěrečné poznámky vedlejších postav. Harokové femme fragile je očividně inspirována typy z titulních stránek lifestyleových časopisů; herečka principiálně ztvárňuje načančanou slečinku vyznačující se naivním tónem. Ze svého komického roucha vystoupí pouze ve scéně, kdy je hospitalizována v nemocnici: holohlavá obezřetně promlouvá z vrcholu žebříku, z něhož dolů visí nakadeřená nemocniční pokrývka.

Setkáváme se rovněž s Drábkovým oblíbeným – vzpomeňme například hru Švédský stůl – principem personifikace neživých předmětů. Situace více či méně přílehlavě glosují Sklenička (Zdena Przebindová) a Lžička (Dušan Urban); druhá v pořadí je ztvárněna zase poněkud lacinějším způsobem – nastrčením svalnatého muže do ženských šatů, paruky a vratkých lodiček. Tuto dvojici posléze doplní oživlé karetní dámy, když polemizují mimo jiné o tom, jak to je s onou sedmičkou a vracením do hry při hře prší, kterou spolu hlavní postavy hrají. Karty defilují v nadživotní velikosti, odklápěcím průstřihem v místě obličeje jimi promlouvají herci.

Jediným explicitním propojením Františákova a Drábkova partu je moment, kdy vypravěč-konferenciér do mikrofonu poznamenává, že zajisté nejsme svědky klasického kusu význačného autora světové nebo české provenience, „například Martina Františáka, abychom nechodili daleko“, k čemuž dodává, že diváci bohužel už neuvidí psychologicky vytříbenou studii, tak jak ji předvádí například herecký představitel Reichmana. Nato Melník s razantním přehráváním zahrnujícím křik a svíjení se na zemi zopakuje jeden ze svých výstupů z Karly.

Bezručovský konglomerát Tvrdě/Měkce se široce zvolené tematice přibližuje v zásadě cestou frivolní. Pár účelů splňuje dobře: rozptýlí, pobaví, může dobře posloužit k seznámení s výrazným autorským rukopisem dvou předních českých divadelníků, do paměti se ale nevstítí.

Autor: Lollok, Marek: Tvrdá Karla, měkká Andrea /www.nekultura.cz / Ne, 28. listopadu 2010 / Autor: Marek Lollok